

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

ضمیمہ کتاب راہنمای درس

چہارم دبستان

وزارت آموزش و پرورش
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف : دفتر تألیف کتاب‌های درسی ابتدایی و متوسطه نظری
نام کتاب : ضمیمه کتاب راهنمای درس هنر چهارم دبستان - ۶۸/۳
شورای برنامه‌ریزی : مینو آیت‌اللهی، پیروز ارجمند، سیدغلامرضا اسلامی، طیبه حمزه‌بیگی، فریبا شاپوریان،
سیدعبدالمجید شریف‌زاده، زهره مجدآبادی‌فراهانی، هادی مرزبان و رضا مهدوی

مؤلفان : مینو آیت‌اللهی، یاسمین سینایی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

مدیر امور فنی و چاپ : سیداحمد حسینی

طراح جلد : مریم کیوان

صفحه‌آرا : شهرزاد قنبری

حروفچین : فاطمه باقری‌مهر

مصصح : نوشین معصوم‌دوست

امور آماده‌سازی خبر : فریبا سیر

امور فنی رایانه‌ای : فاطمه رئیس‌یان فیروزآباد، ایمان حبیب‌پور

ناشر : اداره کل نظارت بر نشر و توزیع مواد آموزشی

تهران : خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پرورش (شهید موسوی)

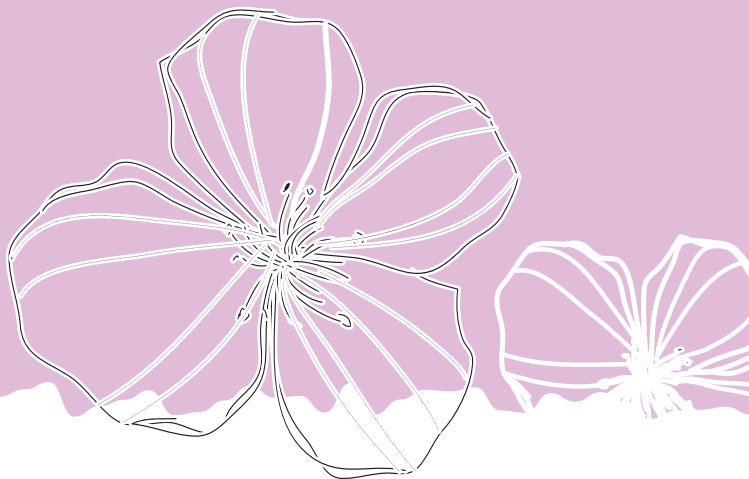
تلفن : ۹ - ۸۸۸۳۱۱۶۱، دورنگار : ۸۸۳۰۹۲۶۶، کدپستی : ۱۵۸۴۷۴۷۳۵۹

وب‌سایت : www.chap.sch.ir

چاپخانه : شرکت افست «سهامی عام» (www.offset.ir)

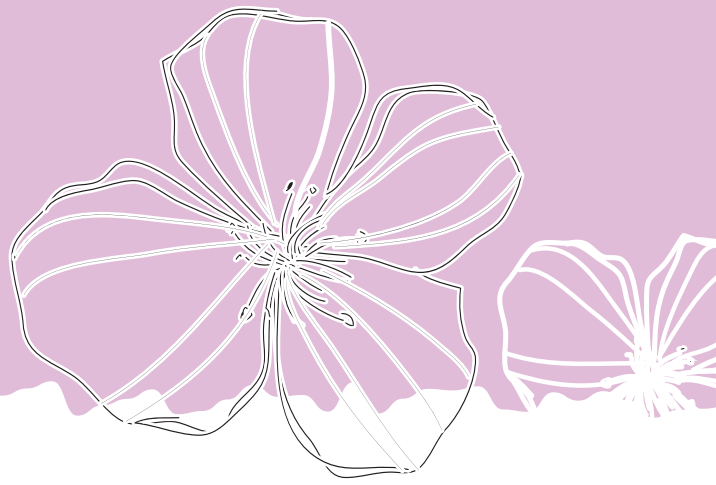
سال انتشار و نوبت چاپ : چاپ اول ۱۳۹۳

حق چاپ محفوظ است.

پیشگفتار

۱	بخش اول: کلیات برنامه انطباق درس هنر پایه چهارم ابتدایی با برنامه درسی ملی
۲	رویکرد
۳	غایت‌ها
۳	اهداف
۴	اصول انطباق برنامه درسی هنر با برنامه درسی ملی در پایه چهارم
۵	نقش عوامل یادگیری در آموزش هنر
۵	معلم یا مربی
۵	محیط یادگیری
۵	دانش آموز یا مربی
۵	اصول یاددهی - یادگیری
۶	روش‌های یاددهی - یادگیری
۶	ارزشیابی پیشرفت تحصیلی
۸	بخش دوم: نمونه فعالیت‌های تلفیقی رشته‌های مختلف هنری

پیشگفتار

همکار گرامی

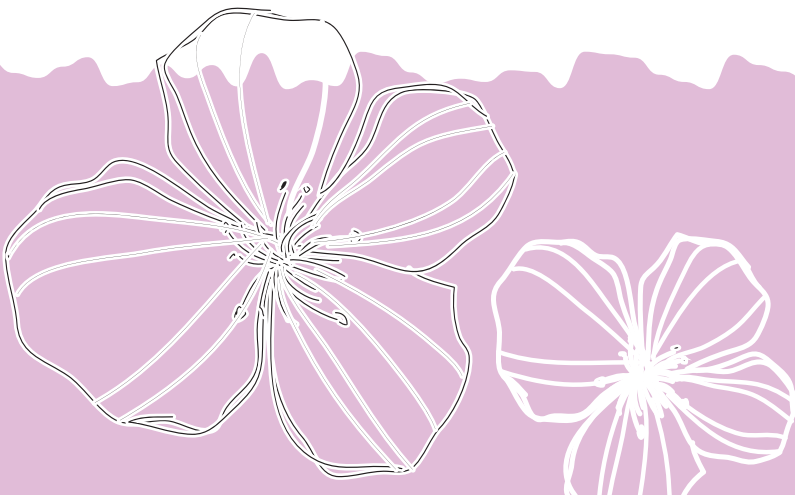
کتابی را که پیش رو دارید همچون ضمایم کتاب راهنمای آموزش هنر در پایه‌های دوم و سوم، به‌عنوان ضمیمه‌ای برای کتاب راهنمای معلم در پایه چهارم با هدف انطباق برنامه درسی هنر دوره ابتدایی با برنامه درسی ملی نگاشته شده است. امید آنکه این کتاب بتواند به شما در گسترش هر چه بیشتر و بهتر برنامه درسی هنر در این دوره کمک کند.

این کتاب در دو بخش تهیه و تنظیم شده است :

بخش اول به تبیین کلیات برنامه انطباق اختصاص دارد.

بخش دوم شامل ۱۱ فعالیت هنری است که به صورت تلفیقی طراحی شده است. شما می‌توانید هر یک از این

فعالیت‌ها را به‌عنوان مکمل فعالیت‌های طراحی شده خود، با توجه به شرایط و امکانات کلاس و در جلسات متعدد اجرا کنید.

کلیات برنامه انطباق درسی هنر

پایه چهارم

با برنامه درسی ملی

بخش اول

مقدمه
در این بخش به طور خلاصه با چگونگی انطباق برنامه درسی هنر پایه چهارم ابتدایی با برنامه درسی ملی آشنا خواهید شد. محورهای تبیین فرایند انطباق با توجه به عناصر مختلف برنامه درسی (رویکرد، اهداف، محتوا و روش‌های سازماندهی آن، روش‌های یاددهی - یادگیری، روش‌های ارزشیابی و...) شکل گرفته است.

رویکرد

رویکرد یا همان جهت‌گیری کلی برنامه درسی ملی شکوفایی، تقویت و توسعه فطرت الهی (نظیر خداپرستی، زیبایی‌دوستی، خلاقیت و...) است (برنامه درسی ملی: ۱۱). این رویکرد با نگاهی جامع به انسان، زمینه‌ساز رشد متعادل او در چهار عرصه ارتباط با خدا، خود، خلق و خلقت است.

رویکرد حوزه یادگیری فرهنگ و هنر یا همان تربیت هنری نیز در صدد شکوفایی فطرت دانش‌آموزان از طریق طراحی موقعیتی آزاد برای تقویت حواس، تخیل، خلاقیت، ظرفیت‌های نهفته هوش و تفکر و افزایش حساسیت دانش‌آموزان نسبت به ویژگی‌ها و ابعاد زیباشناختی پدیده‌های مختلف است. تربیت هنری را می‌توان در قالب پنج محور کلی، شامل:

۱- ارتباط با طبیعت؛

۲- زیبایی‌شناختی؛

۳- تولید محصول هنری؛

۴- آشنایی با میراث فرهنگی؛

۵- نقد هنری،

خلاصه کرد.

در برنامه درسی جدید بخش ارتباط با طبیعت به عنوان بخشی از ارتباط با خلقت ارائه شده بود. از طریق ارتباط با پدیده‌های مختلف طبیعت، علاوه بر شناخت عناصر آن (همچون نقطه، خط، شکل، رنگ، بافت و...) و شناخت زیبایی‌های آفرینش، به کمک نمونه‌هایی از نظم، هماهنگی، تناسب و زیبایی به عنوان آثار خلقت پروردگار، می‌توان راه را برای شناخت ذات حضرت باری تعالی هموار کرد.

غایت‌ها

- در برنامه‌دستی ملی، شکوفایی فطرت و رسیدن به حیات طیبه از طریق توجه به پنج عنصر تفکر و تعقل، ایمان و باور، علم، کار و عمل و مجاهدت، و اخلاق تحقق خواهد یافت. انتظار می‌رود دانش‌آموزان در طی دوره‌های تحصیلات مدرسه‌ای به سطوحی از شایستگی‌های پایه دست یابند که در برنامه هنر پایه چهارم به برخی از آنها بیشتر توجه شده است:
- ۱- تفکر و تعقل: تخیل، حل مسئله، تفکر خلاق، پرسشگری، کاوشگری، هدایت مشاهده؛
  - ۲- علم: کشف جهان به عنوان فعل خداوند، فرهنگ و هویت؛
  - ۳- ایمان و باور: ارزشمندی مخلوقات، ارزشمندی خانواده، وطن دوستی؛
  - ۴- کار و عمل و مجاهدت: مشارکت، همکاری، یادگیری مستمر، مطالعه و پژوهش؛
  - ۵- اخلاق و آداب: مسئولیت‌پذیری، نظم، حسن خلق، قانون‌مداری.

اهداف

- اهداف برنامه‌دستی هنر در پایه چهارم با توجه به شایستگی‌های پایه و بر اساس آنچه که در پایان هر فعالیت هنری از دانش‌آموز انتظار می‌رود، به شرح ذیل است:
- طبیعت را به‌عنوان بخشی از خلقت پروردگار دوست دارد و از آن برای خلق آثار هنری الهام می‌گیرد.
  - در مشاهده پدیده‌های طبیعی و محیط پیرامون خود مهارت دارد.
  - بر اساس مشاهده‌های خود قضاوت می‌کند.
  - به کاوشگری در محیط پیرامون خود علاقه نشان می‌دهد.
  - از میراث فرهنگی - هنری بومی و ملی خود آگاهی دارد و با الهام از آنها آثار هنری خلق می‌کند.
  - ابزار و وسایل مختلف نقاشی و کاردستی را می‌شناسد.
  - تفاوت‌ها و شباهت‌های ابزارها و وسایل مختلف نقاشی و کاردستی را برای بیان تصویری افکار و احساسات خود می‌شناسد.
  - در کاربرد ابزار و وسایل مختلف نقاشی و کاردستی مهارت دارد.
  - در فرایند خلق آثار هنری در محیط پیرامون خود نظم را رعایت می‌کند.
  - در انجام فعالیت‌های هنری گروهی مسئولیت‌پذیر است.
  - با توجه به شرایط در انجام فعالیت‌های هنری منعطف است.
  - احساس‌های خود را توصیف می‌کند.
  - در خلق آثار هنری مختلف از قوه تخیل خود استفاده می‌کند.
  - در رشته‌های مختلف هنری اثر هنری خلق می‌کند.
  - با دیگران تعامل مؤثر برقرار می‌کند.
  - به افکار و عقاید دیگران احترام می‌گذارد.
  - به فرهنگ و آداب و رسوم محلی احترام می‌گذارد.
  - هویت اسلامی - ایرانی خود را درک می‌کند.
  - به حفظ و نگهداری از محیط‌زیست خود علاقه دارد.

برای طراحی هر فعالیت هنری همه یا بخشی از این هدف‌ها مد نظر قرار گرفته است. شما می‌توانید با انتظارات عملکردی هر فعالیت در ابتدای هر درس آشنا شوید.

اصول انطباق برنامه درسی هنر با برنامه درسی ملی در پایه چهارم

۱- اولویت شایستگی‌های پایه: این صلاحیت‌ها همان اهداف کلی است که در قالب پنج عنصر تفکر، ایمان، علم، عمل و اخلاق مبنای سازماندهی برنامه درسی هنر قرار گرفته است.

۲- ارتباط چندوجهی: ارتباط عناصر پنج‌گانه عرصه‌های خود، خدا، خلق و خلقت، از دیگر اصول تهیه اهداف و محتوا و چگونگی سازماندهی محتوا است.

۳- تقویت هویت ملی: با توجه به ویژگی‌ها و تأکیدات حوزه یادگیری فرهنگ و هنر در برنامه درسی ملی، این درس تلاش می‌کند زمینه‌های باروری و ارتقای هویت ملی را که آمیخته‌ای از فرهنگ، هنر، ارزش‌ها و باورهای ایرانی - اسلامی است فراهم آورد.

۴- توجه به تفاوت‌ها: از آنجا که جامعه ما دارای تنوع قومی و فرهنگی، اجتماعی، جغرافیایی و مذهبی متفاوتی است که در بستر این تنوع، تفاوت‌های اجتماعی و فردی مختلفی شکل می‌گیرد، لازم است برنامه درسی هنر از انعطاف‌پذیری لازم برخوردار باشد تا مریبان و متریبان بتوانند با توجه به این تفاوت‌ها، برنامه‌های درسی مناسب خود را خلق و بازپروری کنند.

۵- تنوع و تعدد منابع، روش‌ها و فرصت‌های یادگیری: توجه به نیازها، استعدادها، ظرفیت‌ها، قابلیت‌های تفکر و سبک‌های متفاوت شناختی متریبان، ایجاد فرصت‌های یادگیری متنوع در برنامه درسی هنر را طلب می‌کند. با استفاده از روش‌های یاددهی - یادگیری مختلف، مواد و منابع آموزشی متفاوت است که هر یک از دانش‌آموزان می‌توانند با توجه به ویژگی‌های فردی و روان شناختی خود به یادگیری بپردازند.

۶- نقش محوری مربی: مربی هنر در نقش راهبر و هدایت‌گر آموزشی، جایگاهی اساسی در راهنمایی و ترغیب متریبان در فرایند یاددهی - یادگیری و غنی‌سازی محیط‌های یادگیری دارد.

۷- علاقه: فرصت‌های یادگیری و فعالیت‌های هنری به گونه‌ای طراحی شده است که متریبان بتوانند به شناخت، توسعه و خلق علایق خود نائل شوند. به عبارتی فرایند خلق یک اثر هنری به آنها در تصمیم‌گیری برای حال و آینده کمک کند.

۸- درهم تنیدگی: از آنجا که هدف از یادگیری هنر در دوره ابتدایی، یادگیری رشته‌های هنری نیست، محتوای این برنامه به صورت درهم تنیده به تلیق مفاهیم، مهارت‌ها و فعالیت‌های رشته‌های مختلف هنری می‌پردازد تا به این وسیله به یکپارچگی و تعمیق یادگیری در دانش‌آموزان کمک کند.

۹- درونی سازی: با توجه به اصل بالا، فرصت‌های یادگیری و کسب تجربیات جدید در قالب فعالیت‌های هنری درهم تنیده به گونه‌ای فراهم شده است که متریبان این تجربیات را به صورت یکپارچه و به هم پیوسته کسب کنند. این یکپارچگی می‌تواند به دانش‌آموزان در کسب صلاحیت‌ها و یادگیری‌های پایه بیش از پیش کمک کند.

نقش عوامل یادگیری در آموزش هنر

معلم یا مربی

- نقش راهنما و راهبر یادگیری را برعهده دارد و متریان را با منابع یادگیری آشنا می‌کند.
- فرصت‌های مناسب یادگیری را برای متریان فراهم می‌سازد و به اجرای فعالیت‌های یادگیری سازمان و جهت می‌دهد.
- به سازماندهی فعالیت‌های گروهی و مشارکتی متریان اهمیت می‌دهد.
- عامل ایجاد انگیزه یادگیری در متریان است.
- متناسب با امکانات و محدودیت‌های ناشی از ویژگی‌های متریان، ماهیت فعالیت‌های هنری، فضای آموزشی، زمان و... از انواع روش‌های فعال یادگیری استفاده می‌کند.

محیط یادگیری

- یادگیری صرفاً در محیط مدرسه انجام نمی‌شود و محیط‌هایی مانند موزه‌ها، پارک‌ها، فضاها و موقعیت‌های طبیعی، آثار باستانی باید به مثابه محیط‌های یادگیری پایه مورد استفاده قرار گیرد.
- به گونه‌ای سازماندهی می‌شوند که امکان استفاده از انواع تجهیزات و امکانات مبتنی بر فناوری آموزشی در فرایند یاددهی-یادگیری فراهم آید.
- باید برای متریان جذاب، نشاط‌آور و برانگیزاننده باشد.
- باید به گونه‌ای انتخاب و سازماندهی شود که متریبی بتواند متناسب با توانایی‌های خود و در زمان مناسب به اهداف مورد نظر دست یابد.

دانش آموز یا مربی

- در فرایند یاددهی-یادگیری فعال است.
- فرایند یاددهی-یادگیری با توجه به استعدادها، نیازها، و تجربیات یادگیرنده صورت می‌گیرد.
- به تفاوت‌های فردی او در فرایند یادگیری توجه می‌شود.
- در فرایند یاددهی-یادگیری از تمرین‌های گروهی برای تقویت و تثبیت آموخته‌ها استفاده می‌شود.

اصول یاددهی-یادگیری

- در فرایند یاددهی-یادگیری به یادگیری فعالیت‌های هنری حول محور ارتباط انسان با خود، خدا، خلق و خلقت توجه شده است.
- فرایند یاددهی-یادگیری فعالیت مشارکتی و گروهی را برای متریان امکان‌پذیر می‌سازد.
- معلم باید آفریننده راهبردهای یاددهی-یادگیری باشد.
- استفاده از راهبردهای گوناگون یاددهی-یادگیری زمینه‌های رشد جسمی، عاطفی، عقلی، اخلاقی، معنوی و اجتماعی را در مربی فراهم می‌سازد.
- روش‌های یاددهی-یادگیری گوناگون با توجه به ویژگی‌های جسمی، عقلی، عاطفی و اجتماعی فراگیرندگان انتخاب می‌شود.

– روش‌های یاددهی – یادگیری به گونه‌ای طراحی شده‌اند که زمینه خود راهبری در یادگیری، یادگیری همیارانه و توانایی خودارزشیابی فردی و گروهی را فراهم سازند.

– راهبردهای یاددهی – یادگیری تنها به کلاس درس و مدرسه محدود نمی‌شوند و در مکان‌های دیگری همچون کارگاه‌ها، محیط‌های طبیعی، موزه‌ها و پارک‌ها می‌توانند صورت گیرند.

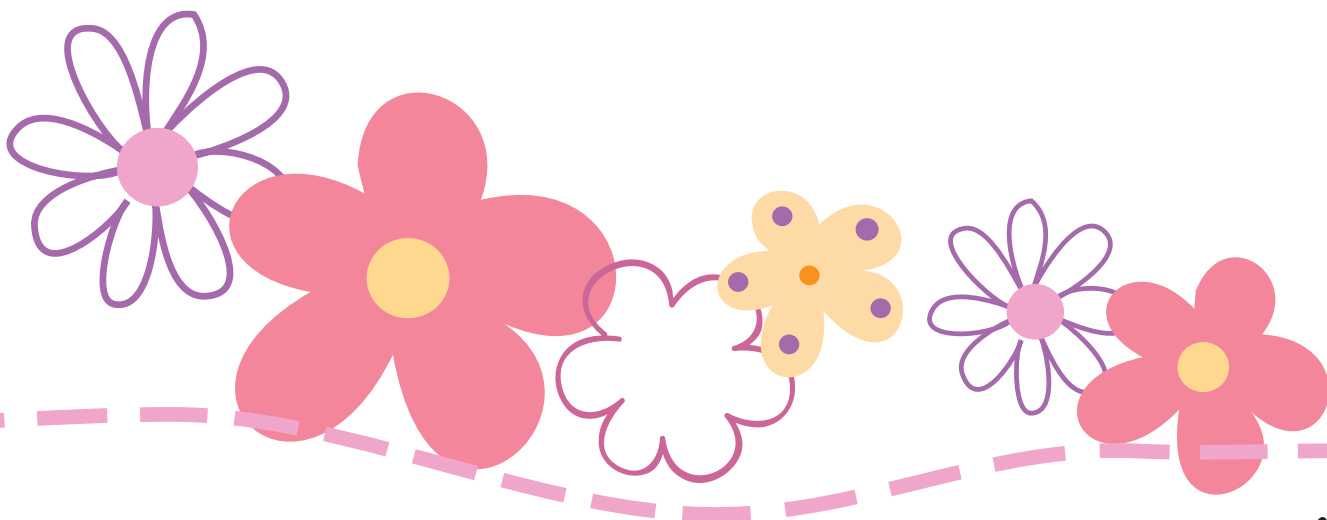
روش‌های یاددهی – یادگیری

روش‌های یاددهی – یادگیری مورد نظر برای طراحی فرصت‌ها و اجرای فعالیت‌های یادگیری متناسب با نوع فعالیت هنری می‌تواند تلفیقی از روش‌های مندرج در کتاب راهنمای درس هنر با فعالیت‌های هنری جدید باشد. هر فعالیت هنری را که متناسب با امکانات کلاس و با توجه به رویکرد، اصول جامعیت محتوا، انعطاف‌پذیری، و تلفیق رشته‌های هنری انتخاب می‌شود، می‌توان در کلاس اجرا کرد. این روش به دانش‌آموزان اجازه می‌دهد تا در یک محیط آزاد و به صورت فردی یا گروهی به طور فعال به طرح و اجرای ایده‌های هنری خود بپردازند. ایجاد فضایی که دانش‌آموزان بتوانند آزادانه و با اعتماد به نفس در آن به فعالیت بپردازند، از مهم‌ترین واجبات است. آزادی و خودباوری، شادی و نشاط را برای کلاس شما به ارمغان خواهد آورد.

بسته آموزشی: عبارت است از کتاب راهنما و سی‌دی معلم که شامل مجموعه‌های تصویری از عناصر و پدیده‌های موجود در طبیعت (گیاهان، جانوران و...) برای آشنایی بیشتر با الفبای طبیعت (نقطه، خط، سطح، حجم و...)، مجموعه‌های صوتی و تصویری برای آشنایی با رشته‌های هنری، آلبوم با هم رشته‌های هنری، آلبوم با هم بخوانیم شامل سرودهای مناسب برای پایه چهارم، مجموعه وسایل مورد نیاز برای کاردستی، نقاشی و... جهت افزایش دانش و مهارت‌های هنری معلمان و دانش‌آموزان است.

ارزشیابی پیشرفت تحصیلی

ارزشیابی فرایندی نظام‌دار برای جمع‌آوری اطلاعات درباره پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و تحلیل و تفسیر آن است. منظور از ارزشیابی فعالیت‌های هنری، سنجش عملکرد و کوشش‌های هنری دانش‌آموزان و مقایسه نتایج حاصل با انتظارات آموزشی و پرورشی این درس است؛ به این منظور که دریابد «فعالیت‌های آموزشی (یاددهی) معلم و فعالیت‌های یادگیری دانش‌آموزان تا چه حد به نتایج مورد انتظار انجامیده است؟»

اهم اصول ارزشیابی درس هنر منطبق با برنامه درسی ملی عبارت‌اند از :

۱- پیشرفت هر فراگیرنده نسبت به فعالیت‌هایی که خود او انجام می‌دهد و با توجه به اصل تفاوت‌های فردی سنجیده می‌شود؛
۲- در ارزشیابی، هم به فرایند خلق یک اثر هنری، و هم به محصول نهایی طوری توجه می‌شود که فراگیرندگان به استمرار بخشیدن به کارها و فعالیت‌های هنری خود تشویق شوند؛

۳- ارزشیابی فعالیت‌های هنری فرایندی پویاست که با مشارکت معلم، فراگیرنده (خودارزشیابی) و هم‌کلاسی‌ها (دیگر ارزشیابی) صورت می‌پذیرد؛

۴- در ارزشیابی فعالیت‌های هنری بر ویژگی‌های مثبت و برجسته هنری فراگیرندگان توجه و بر آن تأکید می‌شود؛

۵- ارزشیابی از فعالیت‌های هنری فراگیر به صورت کیفی (توصیفی) انجام می‌شود. بنابراین، از دادن نمره به فعالیت‌ها و محصولات هنری خودداری فرمایید.

۶- به نوع ابزار و وسایل و موادی که هر دانش‌آموز استفاده می‌کند، توجه می‌شود؛ زیرا نوع و کیفیت آنها در روند فعالیت و محصول نهایی مؤثر است؛

۷- دانش‌آموزان می‌توانند با توجه به بازخورد دریافت شده از هر سه منبع یاد شده (هم‌کلاسی‌ها، معلم و خودشان) در پایان هر فعالیت هنری اقدام به اصلاح و بازنگری فرایند خلق یک اثر هنری داشته باشند؛

۸- تمامی فعالیت‌های هنری فراگیرندگان، جذاب و باارزش است. بنابراین، معلم و مربی می‌باید از قضاوت‌هایی که به یأس و ناامیدی و از بین رفتن انگیزه فعالیت هنری منجر می‌شود، خودداری کنند و با استفاده از جملات مثبت و برانگیزاننده کارایی دانش‌آموزان را افزایش دهد؛

۹- دانش‌آموزان به دو شکل فرایندی و پایانی با توجه به سطوح زیر ارزشیابی می‌شوند :

سطح ۱ : حساسیت و توجه (برای مثال توجه به رنگ‌ها و مصادیق آن در طبیعت و محیط پیرامون)

سطح ۲ : شناخت (برای مثال شناخت رنگ‌های اصلی و ترکیب آنها در آثار مختلف خلقت)

سطح ۳ : ایده‌یابی و ایده‌سازی (برای مثال ایده گرفتن از رنگ‌های اصلی و طیف آن در طبیعت و استفاده از آن در آثار هنری

خود)

سطح ۴ : رعایت جنبه‌های زیبایی‌شناختی (رعایت جنبه زیباشناسی رنگ‌ها در تولید آثار هنری همچون رنگ‌های مکمل،

متضاد، گرم، سرد و...).

زمان : برای اجرای فعالیت‌های تلفیقی، معمولاً به دو یا سه جلسه کامل نیاز است. اگر نمی‌توانید این دو ساعت را پشت

سر هم داشته باشید، در جلسه دوم ابتدا فعالیت هنری جلسه قبل را یادآوری کنید و سپس آن را ادامه دهید.

استفاده از فضا و امکانات آموزشی : در برنامه درسی هنر بر تنوع فضاهای آموزشی و فضای خارج از کلاس و

مدرسه، تأکید شده است. علاوه بر این بر ضرورت استفاده از فضای مجازی و توجه به فناوری ارتباطات و اطلاعات نیز تأکید کرده‌ایم.

نمونه فعالیت‌های تلفیقی رشته‌های

مختلف هنری براساس چارچوب

مطرح شده در بخش اول

بخش دوم

مقدمه
این بخش به نمونه فعالیت‌های مختلف هنری که به صورت تلفیقی طراحی شده است، اختصاص دارد. در این پایه نیز همچون پایه دوم و سوم ابتدایی تلفیق به عنوان یکی از شیوه‌های اصلی سازماندهی محتوا در برنامه درسی، محور طراحی فعالیت‌های هنری است.

برای اجرای بهتر فعالیت‌ها و بهره‌گیری هر چه بیشتر از این کتاب، به شما معلمان عزیز توصیه می‌شود:

- ۱- با توجه به شرایط کلاس خود و به دلخواه، از فعالیت‌های پیشنهادی به عنوان نمونه استفاده کنید. به عبارت دیگر شما برای انجام دادن این فعالیت‌های هنری هیچ اجباری ندارید. بدیهی است کتاب مرجع و مادر همان کتاب معلم هنر است و شما می‌توانید از فعالیت‌های مندرج در این ضمیمه به عنوان الگوی عملی جهت طراحی فعالیت‌های هنری تلفیقی، استفاده کنید.
- ۲- از این نمونه فعالیت‌های تلفیقی به دو صورت مکمل فعالیت‌های مطرح شده در کتاب راهنمای درس هنر یا فعالیت‌هایی که مستقل از کتاب مذکور است، استفاده کنید.
- ۳- به یاد داشته باشید که تأکید ویژه ما بر رشد خلاقیت دانش‌آموزان از طریق توجه هم‌زمان به رشته‌های مختلف هنری است و نه فقط نقاشی و کاردستی. بنابراین قصه و قصه‌گویی، اجرای نمایش و تربیت شنوایی به اندازه نقاشی و کاردستی و شاید بیشتر از آنها دارای اهمیت است. چرا که این رشته‌ها محمل خوبی برای توجه به میراث فرهنگی و هنری ایران است.
- ۴- برای اجرای فعالیت‌های هنری، بر انجام پژوهش و تحقیق فردی و گروهی دانش‌آموزان به خصوص در مورد آداب و رسوم و میراث فرهنگی - هنری ایران تأکید کنید.
- ۵- در استفاده از این فعالیت‌ها، همچون فعالیت‌های مندرج در کتاب راهنمای درس هنر، لازم است اصول برنامه درسی هنر همچون انعطاف‌پذیری، خلاقیت، یادگیری مشارکتی و دیگر اصول این برنامه درسی مدنظر قرار گیرد. برای مثال چنانچه رفتن به طبیعت به هر دلیلی مقدور نیست، از مواد کمک آموزشی همچون عکس، فیلم برای نشان دادن عناصر و پدیده‌های طبیعی استفاده کنید. و یا فعالیت سفالگری را با توجه به مقتضیات آب و هوایی محل زندگی خود در زمان مناسب انجام دهید. ذکر این نکته ضروری است که پیشنهاد مذکور تنها فعالیت‌هایی را مدنظر قرار می‌دهد که لزوماً نباید پشت سر هم و از ساده به مشکل انجام شوند.
- ۶- از آنجا که امکان ارائه فعالیت‌های تلفیقی در یک جلسه درس هنر وجود ندارد، لازم است فعالیت‌های مذکور در دو یا سه جلسه انجام و تکمیل شود.
- ۷- اهداف درس هنر در دو بخش اهداف اولیه و ثانویه نگاهشده شده است. اهداف اولیه با توجه به محتوایی این فعالیت‌ها متفاوت است. اهداف ثانویه درس هنر در همه فعالیت‌ها یکسان است لذا از آوردن آن در ابتدای هر فعالیت خودداری می‌شود. این اهداف که در قالب انتظارات عملکردی دانش‌آموزان شکل گرفته است عبارتند از:
  - در انجام فعالیت‌های هنری گروهی مسئولیت‌پذیر است.
  - با توجه به شرایط در انجام فعالیت‌های هنری انعطاف‌پذیر است.
  - احساس‌های خود را توصیف می‌کند.
  - یک اثر هنری را خلق می‌کند.

– با دیگران به طور مؤثر تعامل دارد.

– به افکار و عقاید دیگران احترام می‌گذارد.

– در فرایند خلق آثار هنری و در محیط پیرامون خود نظم را رعایت می‌کند.

۸– در ابتدای هر فعالیت هنری، اهداف در قالب مهارت‌هایی که در پایان آن فعالیت از دانش‌آموز انتظار می‌رود کسب کرده باشند،

شکل گرفته است. این اهداف می‌تواند ملاک خوبی جهت ارزشیابی از درک هنری و همچنین خلاقیت هنری دانش‌آموزان باشد.

۹– در تدریس فعالیت‌های هنری به بخش «روش کار» توجه کنید. در این قسمت، ترتیب ارائه فعالیت‌های هنری براساس

روش تدریس هنر در دوره ابتدایی است که عبارتند از: ایجاد انگیزه یا طرح موضوع، تعیین فعالیت یا پرورش ایده هنری، انجام دادن

فعالیت یا تولید محصول هنری و بالأخره ارائه محصول یا تولید هنری و انجام ارزشیابی.

۱۰– تدریس با توجه به همه اجزای بسته آموزشی صورت می‌گیرد. از آنجا که محتوای آموزشی جدید در قالب بسته آموزشی

ارائه خواهد شد، شما معلم عزیز می‌توانید علاوه بر استفاده از کتاب راهنمای معلم، از دیگر اجزای بسته، همچون تصاویر و فیلم‌های

آموزشی، برای گسترش و تعمیق یادگیری استفاده کنید. برای مثال، در بخش ارتباط با طبیعت علاوه بر عکس‌های کتاب می‌توانید

عکس‌ها و تصویر مندرج در لوح فشرده آموزشی را نیز مورد استفاده قرار دهید.

فعالیت

یک اثر هنری چگونه به وجود می‌آید؟

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

– مفهوم ایده (فکر اولیه) را بشناسند؛

– مراحل شکل‌گیری یک ایده را بیان کنند؛

– به تفاوت ابزار و وسایل و مواد در بیان یک ایده هنری توجه کنند.

روش کار:

۱– ابتدا در یک بحث و گفتگوی کلاسی از دانش‌آموزان سؤال کنید: معمولاً دوست دارند چه فعالیت هنری انجام دهند؟

نقاشی؟ کاردستی؟ و یا... آنها برای خلق یک اثر هنری چه کارهایی را انجام می‌دهند و یا مراحل را طی می‌کنند؟

۲– از روش بارش مغزی استفاده کنید و اجازه دهید هر یک از دانش‌آموزان هر چه به ذهنشان می‌رسد را بیان کنند. پاسخ‌ها

را روی تخته بنویسید. سپس به کمک دانش‌آموزان آنها را دسته‌بندی کنید.

۳– از مجموعه پاسخ‌های دانش‌آموزان مراحل مختلف خلق یک اثر هنری را نتیجه‌گیری کنید. برای آنها توضیح دهید که ابتدا

یک شکل ساده از یک فکر در مغز ما به وجود می‌آید که نام آن را می‌توانیم ایده یا فکر اولیه بگذاریم. این فکر گاهی تصادفی و گاهی

هدفمند است. پس یک فعالیت هنری از یک فکر ساده به وجود می‌آید؛

۴– برای مثال با دانش‌آموزان به فضای کلاس نگاه کنید. با آنها درباره وضعیت ظاهری کلاسشان صحبت کنید. شاید دیواری

خالی در کلاس باشد که می‌توان برای زیباتر کردنش یک نقاشی گروهی را برنامه‌ریزی کرد. شاید بتوان از کاغذهای باطله که اغلب در

کلاس‌ها موجود است استفاده کرد و ایده‌ای برای تولید کاردستی را برنامه‌ریزی کرد. اگر امکان خارج شدن از کلاس را دارید، با

شاگردان بیرون بروید و در آنجا دنبال ایده‌های اولیه برای خلق یک اثر هنری بگردید. سنگ‌ریزه، برگ‌های افتاده از درخت و چیزهای مانند آنها را نیز می‌توانید جمع‌آوری کنید و همراه با دانش‌آموزان ایده‌های ساده‌ای را به وجود آورید. این فعالیت دقیق‌تر و متفاوت‌تر دیدن را در دانش‌آموزان تقویت می‌کند. اگر فراهم کردن این شرایط برای شما سخت است، اشیاء ساده‌ای را با خود به کلاس آورید و با بحث کردن درباره این وسایل ایده‌ها را پرورانید. (این اشیاء می‌توانند، اشیاء ساده‌ای مانند ظروف ساده، که می‌توانند بازیافتی هم باشند و یا حتی کفش، کیف، کتاب، میوه و خیلی چیزهای دیگر که به سلیقه و امکانات مربی بستگی دارد).

۵- توضیح دهید چگونه ما در مورد این فکر ساده باز فکر می‌کنیم. در طی فرایند اندیشیدن در مورد فکر اولیه، ایده اولیه تغییراتی می‌کند و باز ایده‌های جدیدتری به وجود می‌آید. به عنوان مثال دیوار خالی کلاس می‌تواند بهانه خوبی برای یک فعالیت هنری باشد و علاوه بر افزودن بر زیبایی کلاس پیامی را نیز به همراه داشته باشد که در مورد آن در مشارکت و بحث گروهی می‌توانید تصمیم بگیرید. یا مثلاً ظروف بازیافتی که با فکر و ایده ساده ما می‌توانند تبدیل به گلدان‌های قابل مصرف و زیبا شوند.

۶- در مرحله بعد احساس ما با این فکر درگیر می‌شود و با حواس خود به سمت اجرای آن فکر حرکت می‌کنیم. می‌بینیم و می‌شنویم. با دستمان انتخاب می‌کنیم، انجام می‌دهیم و شکل می‌دهیم. به عبارتی با دستمان خود به فرمان تصویر و شکل می‌دهیم و برای اجرای زیبای فرمان قدم برمی‌داریم.

۷- در این مرحله، درباره چگونگی اجرای ایده توضیح دهید. از چه ابزارهایی برای اجرای فرمان کمک می‌گیریم؟ ایده‌ها با استفاده از وسایل و مواد و تکنیک‌های مختلف هنری خلق می‌شود. انتخاب هر یک از ابزار و وسایل، اثر هنری متفاوتی را به وجود می‌آورد. می‌توانید آثار هنری مختلفی که دارای موضوعات یکسان و مشابه هستند اما با استفاده از وسایل و تکنیک‌های مختلف خلق شده است را به دانش‌آموزان نشان دهید تا آنها خود نتیجه‌گیری کنند.

۸- با کمک دانش‌آموزان نتیجه‌گیری کنید که ما در مسیر شکل بخشیدن به فکرها و ایده‌هایمان باید انتخاب‌های متعددی داشته باشیم (مثل انتخاب ابزار و وسایل) و مهارت‌های مختلفی (مثل استفاده از تکنیک چاپ و یا چگونگی استفاده از دور ریختنی‌ها) را کسب کنیم تا بتوانیم ایده و فرمان را به شکلی دلخواه به تصویر بکشیم.

۹- با جلب توجه دانش‌آموزان به کارهای هنریشان (مثل نقاشی و یا کاردستی) از آنها سؤال کنید با خلق این اثر هنری چه چیزی را می‌خواستند بیان کنند؟ سپس با زبانی ساده برای دانش‌آموزان توضیح دهید که هنر همیشه پیامی را از هنرمند برای مخاطب دارد.

۱۰- توجه دانش‌آموزان را به این نکته جلب کنید که در راه خلق یک اثر هنری همه حواس انسان، فکر، عقل و احساسات او و دست‌هایش به کارگرفته می‌شوند. برای آنها توضیح دهید که اگر اثری را که هنرمند خلق می‌کند پیام مناسبی را در خود داشته باشد اثر او هم خوب و پر معنا خواهد بود.

بدیهی است نتیجه حاصل از این بحث و گفتگو ذهن شاگردان را از آنچه که تاکنون آموخته‌اند فراتر می‌برد. به آنها جرأت انتخاب و تصمیم‌گیری می‌دهد تا با احساس آزادی و اعتماد به نفس در خلق یک اثر هنری فراتر از کلیشه‌ها بروند و طیف بزرگ‌تر و وسیع‌تری از گزینه‌ها را برای خلق یک اثر هنری مد نظر داشته باشند.

از سوی دیگر شما نیز می‌توانید برنامه‌های متنوع‌تری را برای شاگردان طراحی کنید و نتایج متفاوت‌تری را هم به دست آورید. به طور کلی مراحل ذکر شده می‌توانند راهنمای خوبی برای نشان دادن روند آموزش هنر باشند و به شما در شناخت مراحل مختلف به وجود آمدن یک اثر هنری توسط شاگردان و نقد و ارزیابی آن، کمک کند.

- یک ایده هنری چگونه به وجود می‌آید؟

- چه ابزارهایی برای خلق این ایده هنری به کارگرفته می‌شوند؟

- چه نتایجی از به کارگیری ابزارهای مختلف حاصل می‌شود؟

پنجره اتاق من

در پایان این درس از دانش آموزان انتظار می رود :

- رنگ های اصلی را بشناسند؛
- با استفاده از رنگ های اصلی رنگ های مکمل را بسازند؛
- رنگ های اصلی و مکمل در طبیعت را تشخیص دهند؛
- به تنوع رنگ ها در آثار هنری و محیط پیرامون خود توجه کنند؛
- در خلق آثار هنری مختلف از قوه تخیل خود استفاده کنند.

وسایل مورد نیاز :

مقوای سفید بزرگ A3 ، آبرنگ یا گواش ، قلم موی متوسط ، یک یا چند عدد ظرف کوچک برای ترکیب رنگ ها (یخ ساز هم می تواند باشد) ، ماژیک ، مداد شمعی یا مداد رنگی

روش کار :

۱- فعالیت را با ارتباط با طبیعت آغاز کنید. توجه دانش آموزان را به تنوع رنگ ها در طبیعت جلب کنید. اجازه دهید دانش آموزان در یک مشارکت گروهی هر یک نمونه ای را ذکر کنند.

۲- سپس از آنها درباره رنگ های اصلی سؤال کنید. آیا رنگ های اصلی را می شناسند؟ درباره سه رنگ اصلی آبی، قرمز و زرد با شاگردان صحبت کنید. برای آنها توضیح دهید که رنگ های بنیادین یا رنگ های اصلی، سه رنگی هستند که همه رنگ های دیگر را با ترکیب آنها می توان به دست آورد. قرمز، زرد و آبی رنگ های اصلی هستند چون دانه های رنگی آنها از ترکیب هیچ رنگ دیگر به وجود نیامده و از مخلوط این سه رنگ، رنگ خاکستری به دست می آید.

۳- از دانش آموزان بخواهید این رنگ های اصلی را با هم ترکیب کنند تا به تجربه دریابند چه رنگ هایی به وجود می آید.

۴- پس از این که دانش آموزان رنگ های فرعی سبز، نارنجی و بنفش را به وجود آوردند و شاگردان با طیف وسیع هر یک از این رنگ ها نیز آشنا شدند می توانید مطابق عکس روبه رو دایره رنگ های اصلی و فرعی را آماده کنید تا شاگردان با این رنگ ها بهتر آشنا شوند. آنها با استفاده از دایره رنگ های اصلی و فرعی بهتر خواهند فهمید که از ترکیب آبی و زرد رنگ های سبز روشن و تیره به وجود می آیند و از ترکیب زرد و قرمز رنگ های نارنجی روشن و تیره و در آخر از ترکیب قرمز و آبی بنفش تیره و روشن حاصل می گردند. دایره رنگ به شاگردان کمک می کند تا این ترکیب شدن و پله های رنگی میان دو رنگ اصلی را بهتر درک کنند.

دایره رنگ ها

۵- در مرحله بعد با دانش‌آموزان درباره پنجره و کاربرد آن صحبت کنید. به آنها اجازه دهید احساس خود را درباره پنجره بیان کنند.

۶- برای دانش‌آموزان توضیح دهید که پنجره دو تصویر دارد. تصویری که از داخل اتاق به سمت بیرون دیده می‌شود و تصویری که از بیرون اتاق دیده می‌شود. از داخل اتاق منظره بیرون را می‌بینیم مانند خیابان، باغ و غیره و از بیرون فضای داخل اتاق و وسایل آن را می‌بینیم.

۷- از شاگردان بخواهید تا پنجره دلخواه خود را در وسط صفحه بکشند. این پنجره را با سلیقه و زیبا رنگ کنند. (با وسایل رنگ‌آمیزی)

۸- در مرحله بعد از دانش‌آموزان بخواهید در اطراف (دور تا دور) پنجره خود کادرهایی را بکشند به پهنا حدود دو سانت (مطابق شکل) تا به لبه انتهایی کاغذ برسند. دو رنگ اصلی را انتخاب کنند مثلاً قرمز و زرد. با یکی از این رنگ‌های اصلی به کمک قلم‌مو و گواش کادر دور پنجره را رنگ کنند. آخرین کادر را نیز که در انتهای چهار گوشه کاغذ قرار دارد را با رنگ اصلی دوم به کمک قلم‌مو و گواش رنگ کنند. در ظرف‌های کوچک دو رنگ اصلی را کم کم با هم ترکیب کنند تا پله‌های رنگی میان آنها به وجود آید و با رنگ‌های به وجود آمده بقیه کادرهای دور پنجره را رنگ کنند. برای مثال اگر دانش‌آموزان دو رنگ اصلی قرمز و زرد را انتخاب کرده باشند پله‌های میان آنها نارنجی خواهد بود. به یاد داشته باشید دانش‌آموزان باید هنگام ترکیب رنگ‌ها همیشه رنگ تیره را کم کم به رنگ روشن‌تر اضافه کنند تا پله‌های رنگی هماهنگی به وجود آید. دقت کنید که گاهی موضوع در یک فعالیت هنری بهانه‌ای است برای آموزش مبانی هنر به شکل غیرمستقیم و در قالب کودکانه و آنچه برای شاگردان قابل لمس است.

۹- حال از دانش‌آموزان بخواهید برای پنجره خیالی خود یک قصه بگویند. همچنین می‌توانید از آنها بخواهید در ادبیات و فولکلور منطقه خود تحقیق کنند آیا شعر یا قصه‌ای با مضمون رنگ‌ها و یا پنجره وجود دارد؟

۱۰- سپس دانش‌آموزان در گروه‌های کاری یک قصه یا شعر را انتخاب کرده، آن را به شکل نمایش یا سرود اجرا کنند.

شما می‌توانید به جز پنجره از موضوعات مشابه دیگری همچون رنگین کمان، آسمان من، و یا پیراهن راه‌راه من استفاده کنید.

پاییز و انار

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- زیبایی‌های طبیعت در فصل پاییز را درک کنند؛
- با توجه به موضوع معین (انار و پاییز) خلاقیت هنری داشته باشند؛
- مهارت استفاده از تکنیک چاپ را داشته باشند؛
- پاییز و نشانه‌های آن را در آثار فرهنگی و هنری بومی و محلی خود تشخیص دهند؛
- به تفاوت ابزار و وسایل و مواد مختلف در بیان یک ایده هنری توجه کنند؛
- برای خلق آثار هنری ابزار و مواد مناسب انتخاب کنند.

وسایل مورد نیاز:

برگ درخت در انواع شکل و اندازه، گواش در انواع رنگ‌های قرمز، زرد، نارنجی، قهوه‌ای (رنگ‌های برگ درختان در پاییز)، قلم‌موی متوسط، مقوای سفید بزرگ سایز A3، پاستل روغنی، آبرنگ.

روش کار:

- ۱- این فعالیت بهتر است با ارتباط با طبیعت و در محیط خارج از کلاس شروع شود. از آنها بخواهید به دقت به محیط پیرامون خود نگاه کنند و برگ‌های پاییزی را که به نظرشان جالب است جمع‌آوری کنند (شما می‌توانید این فعالیت را با یادآوری فعالیت صفحه ۲۱ ضمیمه کتاب راهنمای معلم پایه دوم که درباره فصل پاییز است شروع کنید).
- ۲- ابتدا با دانش‌آموزان درباره فصل پاییز صحبت کنید. آنها را هدایت کنید تا تغییرات تصویری و صوتی و زیبایی‌های طبیعت در این فصل را به یاد آورده و بیان کنند.
- ۳- این تغییرات را به شکل کلمات کوتاه روی تخته سیاه کلاس بنویسید. توجه آنها را به برگ‌های رنگین و زیبای درختان در این فصل و آسمان خاکستری و بارانی جلب کنید و کلاغ‌ها که بیشتر از پرندگان دیگر دیده می‌شوند و ...
- ۴- سپس از آنها بخواهید به محیط زندگی خود و تغییراتی که در این فصل می‌کند توجه کنند. برای مثال لباسی که مردم در کوچه و خیابان به تن می‌کنند و چتر به دست دارند و یا تفاوت انواع غذاها و خوراکی‌ها و به خصوص میوه‌هایی که در این موقع سال همه جا دیده می‌شوند، میوه‌هایی مثل انار که از میوه‌های محبوب ایرانیان در این فصل است.
- ۵- حال از دانش‌آموزان بخواهید که از میان کلمات نوشته شده روی تخته، کلمه برگ‌های رنگین و سه کلمه دیگر را به دلخواه انتخاب کنند. به عنوان مثال چهار کلمه: برگ رنگین، باران، آسمان خاکستری و انار.
- ۶- در مرحله بعد از دانش‌آموزان بخواهید برگ‌هایی را که انتخاب کرده بودند از سمت رگ برگ‌های برجسته آنها با قلم مو و گواش رنگ کرده و سریعاً (قبل از اینکه رنگ گواش خشک شود) آن را روی مقوای سفید و بزرگ به هر شکل که دوست دارند فشار دهند تا اثر برگ چاپ شود.
- ۷- بعد از خشک شدن اثر برگ‌ها بر روی مقوا، هر دانش‌آموز تصویر سه کلمه‌ای را که انتخاب کرده بود در ابعادی بزرگ و با ترکیب‌بندی زیبا در صفحه با مداد بکشید و سپس آنها را با پاستل روغنی رنگ کنید.

۸- سپس دانش آموزان باید قلم مو را خوب خیس کنند و با رنگ خاکستری بر سطح مقوا بکشند. از آنجا که پاستل روغنی (یا مداد شمعی) چرب است اشکال رنگ شده توسط آبرنگ پوشیده نمی شوند. تنها در جاهایی که برگ ها چاپ شده اند باید قلم موی آغشته به رنگ خاکستری با احتیاط حرکت داده شود.

- ۹- از دانش‌آموزان دعوت کنید تا درباره صنایع دستی و نمونه آثار هنری (قالی، گلیم، سفال و...) محل زندگی خود تحقیق کنند. آیا می‌توانند نشانه‌هایی از تأثیر فصل پاییز را در این آثار پیدا کنند؟
- ۱۰- از دانش‌آموزان بخواهید در مورد مراسم و آداب و رسوم ما ایرانیان در فصل پاییز و چگونگی اجرای آن در منطقه و محل زندگی خود تحقیق کرده و نتایج پژوهش خود را به کلاس ارائه دهند.
- ۱۱- علاوه بر این می‌توانید از آنها بخواهید قصه‌ها و اشعار محلی خود را که مربوط به این فصل است جمع‌آوری و برای هم‌کلاسی‌های خود ارائه دهند.
- ۱۲- سپس در گروه‌های کاری یک قصه یا شعر محلی را انتخاب کرده و آن را در قالب سرود و یا نمایش اجرا کنند.

چند قصه برای یک تصویر

فعالیت

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- بعضی از آثار هنری مشهور را بشناسند؛
- با بعضی از هنرمندان مشهور کشور آشنایی پیدا کنند؛
- با استفاده از پازل تصویری، اثر هنری مناسب خلق کنند؛
- از قوه تخیل خود در خلق آثار هنری مختلف استفاده کنند.

وسایل مورد نیاز:

کاغذ سفید A4، قیچی، چسب مایع، وسایل رنگ آمیزی مانند ماژیک، مداد رنگی، پاستل روغنی و...

روش کار:

- ۱- تصویر صفحه مقابل را که اثری از نقاش مشهور ایرانی استاد کمال‌الملک است به شاگردان نشان دهید. از آنها در مورد این نقاش مشهور ایرانی سؤال کنید: آیا او و آثارش را می‌شناسند؟ به جز استاد کمال‌الملک، چند هنرمند دیگر را می‌شناسند؟ سعی کنید در یک بحث کلاسی دانش‌آموزان ابتدا با هنرمندان محل زندگی خود آشنا شوند.
- ۲- این تصویر و یا نقاشی دیگری از استاد را به تعداد دانش‌آموزان کلاس تکثیر کنید. از آنها بخواهید این تصویر را به دو قسمت مساوی تقسیم کنند و آن را قیچی کنند.
- ۳- از دانش‌آموزان بخواهید هر یک از بخش‌های این تصویر را به صورت جداگانه روی کاغذ A4 بچسبانند. هر یک از قسمت‌ها را خوب بررسی و اجزای آن را مطالعه کنند.
- ۴- پس از مشاهده دقیق توسط دانش‌آموزان، از آنها بخواهید هر یک از قسمت‌هایی را که روی کاغذ سفید چسبانده‌اند را با خلاقیت هنری و سلیقه خود کشیده و دو تصویر جدید از یک تصویر قبلی به وجود آورند.
- ۵- آنها می‌توانند درباره هر یک از قسمت‌ها یک داستان بنویسند. با استفاده از این شیوه دانش‌آموزان می‌آموزند که چگونه می‌توانند از تصویری که در اختیار دارند تصاویری جدید با مفاهیم جدید به دست آورند.

ساخت یک مجسمه کاغذی

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:

- مفهوم بازیافت را درک کنند؛
- با استفاده از دور ریختنی‌ها یک اثر هنری خلق کنند؛
- به حفظ محیط‌زیست خود علاقه نشان دهند.

وسایل مورد نیاز:

روزنامه یا کاغذ باطله، بطری پلاستیکی خالی (بطری آب معدنی)، جعبه کفش، چسب چوب یا چسب کاغذ دیواری (که به شکل پودر است و باید با آب گرم مخلوط شود تا چسب ژله‌مانندی را به وجود آورد)، قیچی، گواش، مقوا در اندازه‌های مختلف.

روش کار:

۱- ابتدا توجه دانش‌آموزان را به محیط اطرافشان جلب کنید. از آنها سؤال کنید چه چیزهایی سبب آلودگی محیط‌زیست‌شان می‌شود. این دلایل می‌تواند طیف وسیعی را در بر بگیرد. از آلودگی‌های زیست - محیطی که به دست انسان خواسته یا ناخواسته پدید آمده است تا آلودگی‌های صوتی. دانش‌آموزان را به گونه‌ای هدایت کنید که خود بتوانند به این موارد پی برده، آنها را بیان کنند. برای مثال می‌توانید گروه‌های کاری تشکیل دهید و یا در یک بحث کلاسی با طرح سؤال‌های مناسب آنها را به سمت پاسخ صحیح هدایت کنید (شما می‌توانید این فعالیت را با اشاره به فعالیت «پاکیزگی و آلودگی» صفحه شماره ۲۸ کتاب ضمیمه راهنمای معلم پایه سوم آغاز کنید).

۲- سپس با دانش‌آموزان در مورد راه‌حل‌های این مشکل مهم صحبت کنید. اجازه دهید آنها خود راه‌حل‌ها را بیان کنند. سپس شما با جمع‌بندی مناسب موارد مطرح شده، موضوع بازیافت را مطرح کنید. از آنها بخواهید نمونه‌هایی از بازیافت مواد مختلف را بیان کنند. (برای جمع‌بندی و نتیجه‌گیری بهتر می‌توانید توجه دانش‌آموزان را به دورریختنی‌ها در بخش کاردستی کتاب راهنمای معلم پایه‌های چهارم، پنجم و ششم جلب کنید. همچنین می‌توانید این موضوع را به بحث بازیافت در کتاب درسی علوم نیز ارتباط دهید).

۳- با دانش‌آموزان درباره بازیافت مواد پلاستیکی، جداسازی مواد دورریز و اینکه در مصرف کیسه‌های پلاستیکی می‌توان صرفه‌جویی کرد و یا پاکت‌های کاغذی یا ساک‌های خرید پارچه‌ای که می‌توان جایگزین آنها کرد؛ صحبت کنید. (زیرا مصرف کیسه‌های پلاستیکی سبب آلودگی محیط‌زیست ما می‌شوند).

۴- در این مرحله از آنها سؤال کنید چگونه می‌توان از طریق هنر به پاکیزگی محیط‌زیست و زیباسازی محیط کمک کرد؟

۵- حال درباره هنر بازیافت با آنها صحبت کنید و اینکه هنرمندان امروزی به وسیله مواد دورریز آثار هنری زیبایی را خلق می‌کنند تا محیط‌زیست را از آلودگی نجات دهند.

۶- در این مرحله از دانش‌آموزان بخواهید با توجه به وسایل دورریختنی و بطری‌های پلاستیکی که با خود آورده‌اند، تصمیم بگیرند که چه چیزی می‌خواهند درست کنند.

۷- سپس بطری آب معدنی را به وسیله قیچی با برش‌هایی شکل دهند.

۸- در مرحله بعد لازم است دانش‌آموزان بطری را به وسیله چسب چوب یا چسب کاغذ دیواری و نوارهای روزنامه لایه چسبانی کنند (روزنامه را لایه لایه به چسب آغشته کرده بر روی بطری بچسبانند و برستگی‌هایی را روی بطری به وجود آورند تا به شکل دلخواه خود برسند. پس از خشک شدن لایه‌ها به وسیله گواش و قلم مو، مجسمه خود را رنگ کنند.

۹- حال از آنها بخواهید برای مجسمه خود قصه‌ای خلق کنند. و در گروه‌های کاری با انتخاب یک قصه، آن را به صورت نمایش اجرا کنند. در اجرای نمایش می‌توانند از مجسمه‌های ساخته شده استفاده کنند.

۱۰- دانش آموزان می‌توانند علاوه بر مجسمه، جعبه‌ای تزئینی یا صندوق جواهرات (با جعبه کفش یا جعبه شکلات) درست کنند.

در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود :

- با شاهنامه فردوسی آشنا شوند؛
- با بعضی از افسانه‌ها و شخصیت‌های اساطیری در شاهنامه آشنا شوند؛
- سجایای اخلاقی همچون (شجاعت، حقیقت‌طلبی، استقامت و...) را درک کنند؛
- تفاوت‌های اخلاقی شخصیت‌های مختلف داستان را بیان (تصویری، غیرتصویری) کنند؛
- در خلق شخصیت مورد نظر خود با استفاده از فعالیت‌های هنری رشته‌های مختلف مهارت داشته باشند؛
- وطن خود را دوست بدارند.

وسایل مورد نیاز :

کاغذ سفید A3، وسایل رنگ‌آمیزی (مداد رنگی، مداد شمعی، ماژیک)

روش کار :

- ۱- بهتر است قبل از شروع فعالیت و از جلسه قبل از دانش‌آموزان بخواهید درباره شاهنامه و قصه‌های آن تحقیق کرده و نتیجه را در گروه‌های کاری با یکدیگر در میان بگذارند.
- ۲- سپس در یک پرسش و پاسخ کلاسی و بحث گروهی با دانش‌آموزان درباره رستم دستان قهرمان شاهنامه فردوسی و نبردهای او صحبت کنید و در صورت امکان داستان هفت خوان را برای آنها تعریف کنید.
- ۳- شکل ظاهری رستم را آن‌طور که در شاهنامه آمده است با شاگردان مرور کنید. به‌عنوان مثال ریش، سبیل بلند و ابروهای کمانی این قهرمان و استفاده از پوست پلنگ به‌عنوان لباس رزم می‌توانند مشخصات تصویری خوبی برای به تصویر کشیدن این قهرمان باشند.
- ۴- از شاگردان بخواهید رستم را بزرگ روی صفحه کاغذ بکشند (ترجیحاً نیم تنه رستم). طرح لباس رستم می‌تواند پوست ببر یا پلنگ باشد (درباره این گربه‌سانان در طبیعت نیز می‌توانید با شاگردان صحبت کنید).
- ۵- در پایان می‌توانید با شاگردان نمایش صحنه نبرد رستم را در یکی از خوان‌ها تمرین کنید و از آثار هنری پدید آمده (مثل کلاهخود و لباس رستم) در نمایش استفاده کنید.
- ۶- شما می‌توانید از موضوعات مشابه همچون قصه ضحاک ماردوش، زال و سیمرغ، رستم و نبرد با اژدها و آرش کمانگیر نیز استفاده کنید.

زمستان و برف

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود :
- زیبایی‌های طبیعت در فصل زمستان را درک کنند؛
  - تفاوت پدیده‌ها و گیاهان را در زمستان با سایر فصل‌ها بیان کنند؛
  - با توجه به ویژگی‌های گیاهان و پدیده‌ها در فصل زمستان اثر هنری خلق کنند؛
  - مصادیق فصل زمستان را در آثار فرهنگی و هنری بومی و محلی خود تشخیص دهند؛
  - به تفاوت نحوه استفاده از ابزار و وسایل و مواد مختلف در بیان یک ایده هنری توجه کنند؛
  - در خلق آثار هنری مختلف از قوه تخیل خود استفاده کنند.

وسایل مورد نیاز :

جوهر یا مرکب سیاه، آبرنگ، گواش سفید، قلم موی نازک، مقوای سفید سایز A4، نی پلاستیکی یا کاغذی، ظرف آب
روش کار :

- ۱- برای انجام بهتر این فعالیت بهتر است در صورت امکان با دانش‌آموزان به فضایی پر درخت بروید تا آنها درختان را بهتر و از نزدیک ببینند.
- ۲- با دانش‌آموزان درباره فصل زمستان و تغییرات تصویری این فصل صحبت کنید. توجه آنها را به تصویر درختان با رنگ تیره، شاخه‌های زیاد و درهم پیچیده؛ آسمان ابری (خاکستری) و دانه‌های زیبا و سفید برف در فصل زمستان جلب کنید.
- ۳- از شاگردان بخواهید سطح مقوای سفید خود را به کمک قلم مو و آب خیس کنند و سپس با همان قلم موی خیس و آبرنگ خاکستری رنگ مقوای خود را رنگ کنند. اگر به آرامی قلم موی آغشته به رنگ را روی مقوای خیس قرار دهند، رنگ روی سطح مقوا پخش می‌شود و طرح‌ها و سطوح زیبایی را که مانند آسمان و ابرهای زمستانی است به وجود می‌آورد، به شرط اینکه مقوا خیس باشد.
- ۴- حال نوبت درختان است. پس از خشک شدن سطح مقوا که شاگردان آن را خاکستری رنگ کردند، آنها باید یک قطره بزرگ از جوهر سیاه را روی مقوا بریزند (به کمک قلم مو یا قطره چکان). سپس به وسیله نی قطره جوهر را از هر طرف با ملایمت فوت کنند. قطره جوهر پخش می‌شود و شبیه درختی می‌شود که شاخه‌های نازکی دارد. به کمک نی می‌توانند جهت حرکت جوهر را کنترل کنند تا به شاخه‌های نازک تر تبدیل شود.
- ۵- پس از خشک شدن لکه جوهر که شکل درختی را به وجود آورده است شاگردان می‌توانند به وسیله قلم موی نازک و رنگ گواش سفید با گذاشتن نقطه‌های کوچکی بر روی تصویرشان دانه‌های برف را به وجود آورند.
- ۶- حال از آنها بخواهید یک قصه برای نقاشی خود خلق کنند. آنها همچنین می‌توانند از قصه‌های بومی و محلی خود که درباره زمستان است نمونه‌ای را انتخاب کنند و برای یکدیگر در گروه‌های خود تعریف کرده سپس هر گروه یک افسانه را انتخاب و آن

را به نمایش تبدیل کنند و برای اجرای نمایش با توجه به حال و هوا و تم نمایش از آوای مناسب استفاده کنند.
۷- در صورت امکان از دانش‌آموزان بخواهید تا نمونه‌هایی از آثار هنری و صنایع دستی که با الهام از فصل زمستان خلق شده است را شناسایی کرده و به کلاس ارائه دهند.

چنانچه در محلی زندگی می‌کنید که فصل زمستان را تجربه نمی‌کنید می‌توانید این فعالیت را با موضوع بوته‌های صحرا انجام دهید.

ماهی‌ها

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- رنگ‌های سرد و گرم را از یکدیگر تشخیص دهند؛
  - تفاوت رنگ‌های سرد و گرم را از یکدیگر بیان کنند؛
  - در ساختن طیف رنگ‌های خاکستری مهارت داشته باشند؛
  - برای بیان احساس و اندیشه خود به‌طور مؤثر از رنگ‌ها استفاده کنند؛
  - مصداق‌های انواع رنگ‌ها را در طبیعت بیان کنند؛
  - با نمونه‌هایی از آثار فرهنگی و هنری بومی و محلی خود که در آن از رنگ‌های گرم و سرد استفاده شده است آشنا باشند؛
  - به تفاوت ابزار و وسایل و مواد مختلف در بیان یک ایده هنری توجه کنند.

وسایل مورد نیاز:

کاغذ سفید بزرگ، پاستل روغنی یا ماژیک، مداد سیاه

روش کار:

- ۱- با شاگردان درباره رنگ‌ها و مصداق‌های آن در طبیعت صحبت کنید. ابتدا از آنها بپرسید که کدام رنگ‌ها به آنها احساس گرما و کدام یک احساس سرما را منتقل می‌کنند. رنگ‌هایی را که نام می‌برند روی تخته بنویسید و آن را به کمک دانش‌آموزان به شکل مناسب دسته‌بندی کنید.
- ۲- سپس از آنها بخواهید رنگ‌های گرم (قرمزا، نارنجی‌ها، قهوه‌ای، زرد...) را از گروه رنگ‌های سرد (آبی‌ها، سبزها و...) در جعبه پاستل روغنی یا ماژیک از هم جدا کنند.
- ۳- در این مرحله درباره رنگ‌های سیاه و سفید و خاکستری از آنها سؤال کنید. از آنها بپرسید آیا می‌دانند چگونه رنگ‌های تیره‌تر و روشن‌تر از یک رنگ را درست کنند؟
- ۴- از آنها بخواهید روی تکه کوچکی از کاغذ به‌وسیله مداد سیاه خاکستری‌های مختلف را به‌وجود آورند، از تیره‌ترین تا روشن‌ترین خاکستری.
- ۵- از آنها بخواهید که روی صفحه بزرگ و سفید یک ماهی خیلی بزرگ را طراحی کنند. این ماهی بزرگ یک ماهی کوچک‌تر از خود را بلعیده و ماهی دوم نیز یک ماهی کوچک‌تر را بلعیده است. سه ماهی در داخل شکم هم قرار دارند (مانند تصویر صفحه بعد).
- ۶- در پایان از دانش‌آموزان بخواهید یکی از سه ماهی را فقط با رنگ‌های سرد رنگ کنند. ماهی دوم را فقط با رنگ‌های گرم و ماهی سوم را فقط با سیاه و سفید و انواع خاکستری‌ها رنگ کنند. (با انجام این فعالیت دانش‌آموزان می‌آموزند رنگ‌های سیاه و سفید وقتی در کنار رنگ‌های دیگر قرار می‌گیرند تضادها و تفاوت‌های زیبایی را ایجاد می‌کنند که به زیبایی تصویر می‌افزایند. علاوه بر این آنها به شکل غیر مستقیم انواع رنگ‌ها را می‌آموزند).

۷- هر ماهی می‌تواند طرح و نقش یا فلس خاص خود را داشته باشد. بهتر است صفحه پشت ماهی سفید بماند تا تفاوت رنگ ماهی‌ها بهتر دیده شود.

۸- از دانش‌آموزان بخواهید یک قصه برای ماهی خود خلق کرده و آن را برای هم‌کلاسی‌های خود تعریف کنند. سپس هر گروه یک قصه را انتخاب و آن را به صورت نمایش اجرا کنند.

۹- از دانش‌آموزان بخواهید نمونه‌های رنگ‌های سرد و گرم را در آثار هنری و صنایع دستی محل زندگی خود پیدا کنند و به کلاس ارائه دهند. از آنها سؤال کنید آیا در میراث فرهنگی و هنری منطقه آنها از رنگ‌های گرم بیشتر استفاده شده است یا سرد. شما می‌توانید از موضوعات مشابه همچون خروس، طاووس، آکواریوم (ماهی‌هایی با رنگ‌های سرد و گرم) نیز استفاده کنید.

چهره‌ای از میوه‌ها و گل‌ها

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- زیبایی‌های طبیعت در فصل بهار و تابستان را درک کنند؛
  - تفاوت پدیده‌ها و گیاهان را در بهار و تابستان بیان کنند؛
  - با توجه به تنوع میوه‌ها و گل‌ها در فصل تابستان و بهار اثر هنری خلق کنند؛
  - بتوانند با استفاده از عناصر تصویری آشنا (میوه‌ها و گل‌ها) تصاویری جدید و ناآشنا (چهره‌ها) به وجود آورند؛
  - مصادیق ذکر شده را در آثار فرهنگی و هنری بومی و محلی خود تشخیص دهند؛
  - به تفاوت ابزار و وسایل و مواد مختلف در بیان یک ایده هنری توجه کنند؛
  - در خلق آثار هنری مختلف از قوه تخیل خود استفاده کنند.

وسایل مورد نیاز:

کاغذ سفید A4، وسایل رنگ آمیزی مانند ماژیک، پاستل روغنی و مداد رنگی

روش کار:

- ۱- ابتدا درباره دو فصل بهار و تابستان با دانش‌آموزان صحبت کنید. میوه‌ها و گل‌های این دو فصل را از نظر شکل ظاهری مورد بررسی قرار دهید.
  - ۲- در مرحله بعد از آنها بخواهید یکی از این دو فصل را انتخاب کنند و برای هر یک چهره‌ای در نظر بگیرند. به عنوان مثال برای فصل تابستان یک چهره مردانه را در نظر بگیرند و در صورت انتخاب فصل بهار یک چهره زنانه را طراحی کنند.
  - ۳- سپس با استفاده از میوه‌ها و گل‌های این فصل‌ها چهره هر فصل را طراحی کنند. هر قسمت از چهره می‌تواند با یک یا دو میوه یا گل کار شود. مثلاً برای فصل تابستان فرم سر می‌تواند یک هندوانه و چشم‌ها دو تا گیلان باشد (برای فصل بهار نیز گل‌ها نقش اجزای چهره را خواهند داشت). بعد از طراحی چهره از دانش‌آموزان بخواهید این چهره عجیب را با استفاده از خلاقیت هنری خود رنگ کنند.
- آنچه در اینجا بیشترین اهمیت را دارد این است که دانش‌آموزان بیاموزند که به اطرافشان بیشتر توجه کنند و سعی کنند با عناصر ساده و شناخته شده محیط پیرامون خود تصاویر و مفاهیم جدیدی را به وجود بیاورند. دانش‌آموزان با استفاده از عناصر و موجودات زنده و غیرزنده محیط اطراف و طبیعت می‌توانند چهره‌های عجیب و غریبی را به وجود آورند. مهم‌ترین موضوع مورد توجه، ذهنیت دانش‌آموزان است که چگونه از آنچه در محیط اطرافشان وجود دارد برای به وجود آوردن یک تصویر کاملاً خیالی استفاده کنند.

- ۴- پس از اینکه دانش‌آموزان چهره مورد نظر خود را خلق کردند، با آنها درباره تصاویری که در پایین صفحه می‌بینند، گفتگو کنید. مهارت هنرمند در خلق این آثار هنری شگفت‌انگیز است. به دانش‌آموزان نشان دهید که نقاش این آثار چگونه با کنار هم گذاشتن میوه‌ها و گل‌ها یک تصویر جدید و با مفهومی متفاوت به وجود آورده است.
- ۵- حال از دانش‌آموزان بخواهید هر یک برای تصویر و یا تصاویری که خلق کرده‌اند، یک قصه خیالی خلق و برای هم‌کلاسی‌های خود تعریف کنند. سپس هر گروه یک قصه را انتخاب و آن را نمایش دهند.
- ۶- شما می‌توانید از دانش‌آموزان بخواهید تصاویر گل‌ها و میوه‌ها را در آثار هنری و میراث فرهنگی محل زندگی خود پیدا کنند و درباره ویژگی‌های آنها با یکدیگر صحبت کنند.

شهر رؤیایی

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- تفاوت معماری قدیم را با معماری جدید درک کنند؛
  - شکل معماری خانه‌های قدیمی را بیان کنند؛
  - تفاوت‌های معماری در گذشته با حال را بیان کنند؛
  - خصوصیات شهر رؤیایی خود را (تصویری، غیرتصویری) بیان کنند؛
  - نمونه‌هایی از ساختمان‌ها و معماری قدیم را در محل زندگی خود بشناسند.

وسایل مورد نیاز:

پاستل روغنی، کاغذ سفید A4، مداد رنگی یا ماژیک، چسب، قیچی

روش کار:

- ۱- با دانش‌آموزان در مورد روستا، شهر و محلی که در آن زندگی می‌کنند صحبت کنید. درباره شکل ظاهری ساختمان‌ها، امروزی بودن یا سنتی بودن آنها و شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان بحث و گفتگو کنید.
- ۲- شما می‌توانید آنها را به دیدن بناها و ساختمان‌های قدیمی محل زندگی خود ببرید تا از نزدیک با ویژگی‌های معماری قدیمی بهتر آشنا شوند. همچنین می‌توانید تصاویری از بناهای زیبای کشورمان، گنبد‌های زیبا و پر نقش و نگار مساجد، پنجره‌های حجره مانند، و گچ‌بری‌های ساختمان‌های سنتی ایرانی را نیز به آنها نشان دهید.
- ۳- سپس شهرهای قدیمی ایران را با شهرهای امروزی مقایسه کنید. از آنها بپرسید که کدام قسمت از بناهای قدیمی ایران را می‌پسندند و چرا؟ آنها را متوجه ارزش‌های معماری ایرانی کنید.

- ۴- در شکل روبه‌رو طرحی ساده از یک شهر را می‌توانید ببینید. این تصویر ساده تنها قسمت کوچکی از یک شهر است. این تصویر را کپی کرده و در اختیار دانش‌آموزان قرار دهید. سپس از آنها بخواهید این تصویر را قیچی کنند و روی یک کاغذ سفید A4 در دو گوشه راست یا چپ یا وسط بچسبانند.

۵- در مرحله بعد آنها باید بقیه شهر را خودشان با نقاشی کردن بر روی صفحه سفید کاغذ بسازند. از آنها بخواهید از شهر کوچکی که به آنها داده شده یک شهر بزرگ رؤیایی و زیبا و منحصر به فرد بسازند. شهری با بناهای زیبا، درختان و مناظر رؤیایی. بعد از طراحی ساختمان‌ها و درختان شهر رؤیایشان، آن را با ماژیک و مداد رنگی و با هر وسیله دیگر رنگ آمیزی کنند.

- ۶- از دانش‌آموزان بخواهید درباره شهر رؤیایی خود قصه‌ای نوشته و آن را برای هم‌کلاسی‌های خود بخوانند. سپس در گروه‌های کاری یک قصه را انتخاب و آن را به صورت نمایش اجرا کنند.
- ۷- از دانش‌آموزان بخواهید درباره ویژگی‌های بناهای قدیمی محل زندگی خود تحقیق کرده و نتایج آن را به کلاس ارائه دهند.

طبلک (هنر بازیافت مواد)

- در پایان این درس از دانش‌آموزان انتظار می‌رود:
- از انواع دور ریختنی‌ها برای خلق یک اثر هنری استفاده کنند؛
  - با استفاده از دور ریختنی‌ها طبلک بسازند؛
  - به حفظ محیط‌زیست خود علاقه نشان دهند؛
  - نمونه‌هایی از طبلک را در آثار فرهنگی و هنری ایران شناسایی کنند.

وسایل مورد نیاز:

ظرف استوانه شکل مقوایی یا پلاستیکی دورریز، روزنامه باطله، چسب چوب یا سیریش، مهره چوبی یا پلاستیکی، نخ ضخیم، چوب حصیر ۲۰ سانتی، وسایل رنگ‌آمیزی ترجیحاً آبرنگ یا گواش

روش کار:

- ۱- شما می‌توانید با یادآوری فعالیت قبلی ساخت مجسمه با مواد دور ریختنی و اهمیت حفظ محیط‌زیست و فعالیت صفحه ۸۹ کتاب راهنمای معلم پایه چهارم (ساختن طبل)، دانش‌آموزان را برای انجام این فعالیت آماده کنید.
- ۲- از دانش‌آموزان بخواهید ظرف دورریز خود را سوراخ کنند و چوب حصیر را در آن قرار دهند.
- ۳- سپس ظرف را با نوارهای روزنامه آغشته به چسب بپوشانند (لایه‌های روزنامه باید صاف و مرتب روی ظرف چسبانده شوند). قبل از اینکه آخرین نوار روزنامه را بچسبانند، دو مهره را که به دو سر یک نخ بسته‌اند وسط استوانه قرار دهند و با نوار روزنامه آن‌را به بدنه ساز نصب کنند.
- ۴- در پایان طبلک بازیافتی را به سلیقه خود رنگ‌آمیزی کنند.
- ۵- دانش‌آموزان می‌توانند چوب یا پایه طبلک را در میان دو یا همه انگشتان یک دست گرفته و بچرخانند. به هر ترتیب با چرخاندن طبلک، وزنه‌های کوچکی که بر سر نخ‌های دو طرف بدنه آویزان شده‌اند به پوست‌های طرفین می‌خورند و صدا ایجاد می‌شود (به یاد داشته باشید به خاطر جنس و مواد به کار رفته در ساختمان طبلک، وزن آن بسیار کم و سبک است و می‌توان آن را فقط با دو انگشت شست و سبابه گرفت و به صدا در آورد).

- ۶- از دانش‌آموزان بخواهید درباره صدای ایجاد شده توسط طبلک با یکدیگر گفتگو کنند. آیا صدای آن را دوست دارند و از آن لذت می‌برند؟ و یا نمونه‌ای از آلودگی صوتی است؟
- ۷- با دانش‌آموزان درباره نمونه‌هایی از آلودگی صوتی در محیط زندگیشان صحبت کنید. از آنها بخواهید این نمونه‌ها را ذکر کنند. آنها را روی تخته نوشته سپس دسته‌بندی کنید؛
- ۸- از دانش‌آموزان سؤال کنید: آیا آلودگی‌های صوتی بیشتر منبع طبیعی دارند و یا منبع انسانی؟ اجازه دهید در یک بحث گروهی آنها خود نتیجه‌گیری کنند.
- ۹- از دانش‌آموزان بخواهید درباره ابزار و وسایل سنتی تولید صوت در محل زندگی خود تحقیق کرده و نتایج را به کلاس ارائه دهند.

